

Varšava ima mnogo spominkov nekdanje slave, kraljevi grad, cerkve, „staro mesto“ z zanimivimi hišami itd. Vkljub temu je čisto moderno prometno mesto, središče mnogih železnic in trgovskega prometa med Azijo in Evropo. Varšava je most, ki veže dva dela sveta, skozi njo pelje cesta, ki druží vzhod z zahodom. Vsled te ugodne lege ima prihodnost, kot veliko trgovsko središče. Kakor je bila dolgo vrsto let središče srditega narodnega boja med Rusi in Poljaki, tako je postala v najnovejšem času središče groznih in krvavih socialnih bojov med

kapitalom in proletariatom. Često se je že po njenih ulicah razlegala narodna revolucijska himna:

„Marš, mars, Varšava,
v bitev krvavo,
sveto in pravično!“

Od nekaj let sem se pa meša s to pesmijo tudi himna socialnih revolucionarjev:

„Rdeča zastava plapolala nad troni,
na njej je delavčeva kri,
a pride enkrat dan plačila,
sodniki vaši bomo mi!“

Književnost.

Slovenska.

J. M.: **Morski razbojnik**. Spisal kapitan Frederick Maryat. Iz angleščine prevel J. M. V Ljubljani, 1910. Natisnila in založila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. Str. 244, cena vez. K 3'70, broš. K 2'50.

Mali lord. (Lord Fauntleroy.) Roman, angleški spisal F. H. Burnett. V Ljubljani, 1909. Založila Narodna založba. Zbirka znamenitih povesti, IV. Str. 175, cena vez. K 2'60, broš. K 1'60.

Blagor na vrtu cvetočih breskev. Mavrični ptič. Češki spisal Julius Zeyer. V Gorici, 1909. Tiskala in založila Goriška tiskarna Andr. Gabršček. Salonska knjižnica, X. Str. 223, cena broš. K 1'40.

Vladimir Levstik: **Rdeči smeh**. Odlomki najdenega rokopisa. Ruski spisal Leonid Andrejev. Preložil Vl. L. V Ljubljani, 1909. Zbirka zanimivih povesti, III. Str. 119, cena broš. K 1'40.

Kako pišejo žensko. Francoski spisal Marcel Prevost. V Gorici, 1909. Tiskala in založila Goriška tiskarna A. Gabršček. Salonska knjižnica, XI. Str. 248, cena vez. K 4.

Fr. Remec: **Zadnji rodovine Benalja**. Zgodovinska povest. V Ljubljani, 1909. Narodna tiskarna. Str. 210, cena broš. K 1'50.

M. A. Trnovca prehlad: **Gražina**, historična pesem Adama N. Mickiewicza.

Cigani, pripovedna pesem Aleksandra S. Puškina. V Gorici, 1909. Tisk in naklada Goriške tiskarne A. Gabrščkove. Str. 92, cena 80 vin.

Vodopivec Dragotin: **Igre za samoženske in samomoške vloge**. V Gorici, 1909. Založila Narodna tiskarna. Str. 170, cena broš. K 1'40.

Štoka Jak.: **Moč uniforme**, burka s petjem v treh dejanjih. Uglasbil H. O. Vogrič. V Trstu. Izdal in založil Jak. Štoka. Tiskala tiskarna Edinost.

Ker smo v tej številki v veliki zadregi s prostorom, prinesemo ocene nekaterih zgoraj navedenih knjig ob najbližji priliki. Prejeli smo tudi mnogo kolektarjev raznih društev in posameznikov. Nekateri izmed njih imajo važne in zanimive članke. Važnejše ocenimo pozneje.

059650

Hrvaška.

„**Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti za god. 1908.**“ 23. svezak. 8°. str. 296.

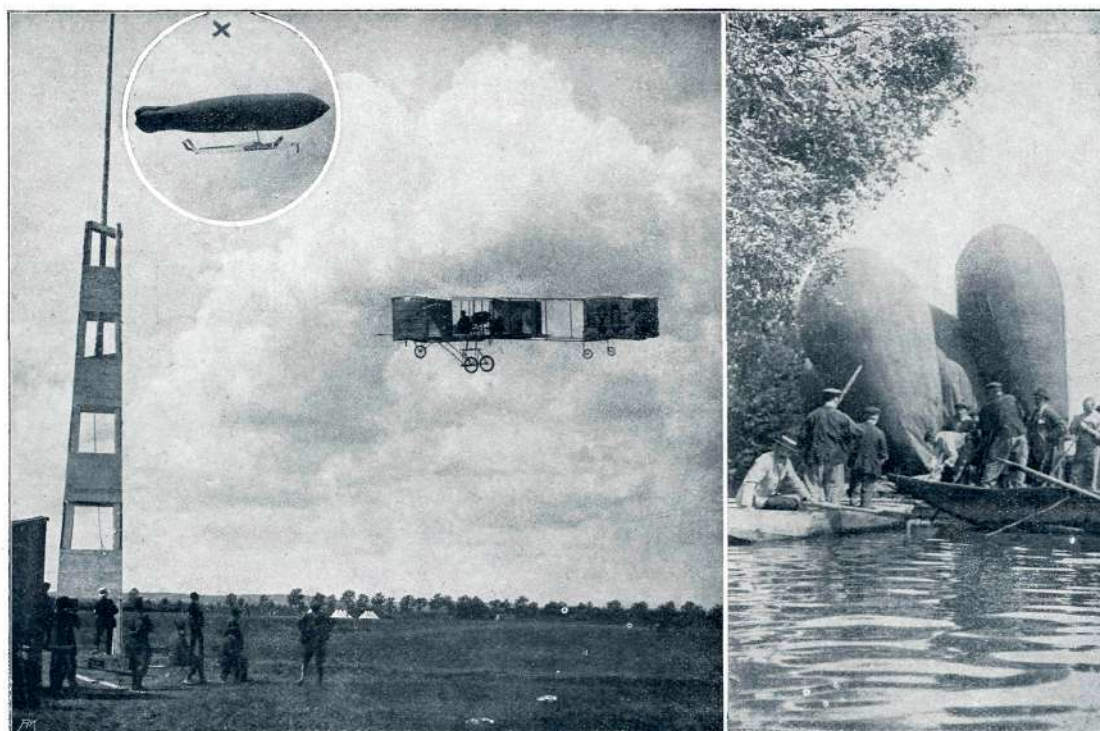
— Kakor vsako leto, je izdala Jugoslavenska akademija tudi letos svoj letopis, v katerem je opisano njeno delovanje v preteklem letu. Prvih 79 strani tega letopisa obsega društvena poročila. Mesto akademičnega pokrovitelja po smrti velikega škofa in utemeljitelja akademije J. J. Strossmayerja še ni popolnjeno, a predsednik akademije je Tade Smičiklas. Častnih članov ima akademija pet, pravih 21, a dopisujočih 52, med katerimi so trije Slovenci: dr. Matija Murko, Maks Pleteršnik in Ferdinand Seidl. Slovesna seja akademije bila je dne 20. marca 1909. Predsednik se je v svojem govoru spomnil dr. Ljudevita Gaja in njegovih zaslug, tajnik, sedaj že pokojni dr. Fr. Urbanič, je poročal o gospodarskih prilikah v l. 1908., a tajnik dr. A. Musić o književnem delovanju. Med knjigami za leto 1909. omenjam: „Pisma, pisana dru. Ljudevitu Gaju i neki njegovim sestavci (1828—1850)“, katera je zbral dr. Velimir Deželič, drugi zvezek: „Prinosa za hrvatski pravno-povjestni rječnik“ od V. Mažuranića in „Monumenta historiam Uscocorum illustrantia“, katera je nabral v rimskih arhivih dr. Karlo Horvat. Akademijski zakladi štejejo koncem l. 1909. 750.176 K 71 v, a društvene hiše so vredne 847.000 K. Utemeljen je tudi posebni zaklad „za izdavanje znanstvenih djela za opću naobrazbu i to u prvom redu iz humanističkih struka“, morda izda akademija iz dohodkov tega zaklada peto še eno delo.

V drugem delu letopisa se: „Nekrolozi“. Dr. Ivan Strohal je na prvem mestu obširno opisal delovanje in zasluge odličnega učenjaka dr. Baltazara Bogišića, ki je po svojem delu: „Opšti imovinski zakonik za knjaževinu Crnu goru“ (l. 1888.) znan po vsem učenem svetu. Bogišić se je porodil 7. decembra 1834 v Cavtatu v južni Dalmaciji. Po ljudskih šolah je obiskoval privatno šolo nekega mornarskega kapitana in se tudi učil pri domačem župniku Zafronu, ki mu je izdal privatno izpričevalo za prve štiri razrede gimnazije. Oče ni pustil, da bi sin šole nadaljeval, ker ga je želel imeti doma pri gospodar-

stvu. Sele po očetovi smrti kot dvaindvajsetleten mladenič je mogel zopet v šolo in dovršil l. 1859. v Benetkah maturo. Prava in obenem tudi filozofije se je učil na Dunaju, v Berlinu, Monakovem in v Parizu in postal l. 1862. doktor filozofije, a l. 1864. doktor prava. Najprej je prišel po priporočilu Miklošičevem v dvorno knjižnico na Dunaj, kjer je imel priliko proučiti vse, kar je bilo do tedaj o Slovanih pisanega, in kjer se je spoznal tudi z mnogimi odličnimi učnjaki. L. 1868. je postal šolski svetnik za banatsko sremsko Krajino v Temešvaru, a že prihodnje leto je sprejel nanovo utemeljeno katedro slovanske pravne zgodovine na vseučilišču v Odesi. Na prošnjo kneza Nikola je dobil l. 1872. dopust, da sestavi črnogorski zakonik, živel od tega časa največ v Parizu, a od

znanstvenem svetu veliko zanimanje. Ni moj namen, da navajam razne Bogišičeve razprave, izdane v raznih jezikih o pravniški znanosti, omenjam le še zgodovinsko delo: „Acta coniurationem Petri a Zrinio et Francisci de Frankopan nec non Francisci de Nadasdy illustrantia, e tabulariis gallicis desumpta“, (1888) in da je zbral mnogo gradiva za osvobojenje Srbov izpod turškega jarma. Z Bogišičem so izgubili južni Slovani učenjaka, ki ga je poznala vsa učena Evropa.

Na drugem mestu je očrtal dr. Fran Vrbanić glasovitega hrvaškega jurista in publicista dr. Marijana Derenčina. Derenčin se je rodil dne 24. septembra 1836 na Reki iz stare istrske rodbine. Vseučilišče je dovršil na Dunaju in postal 1860 doktor

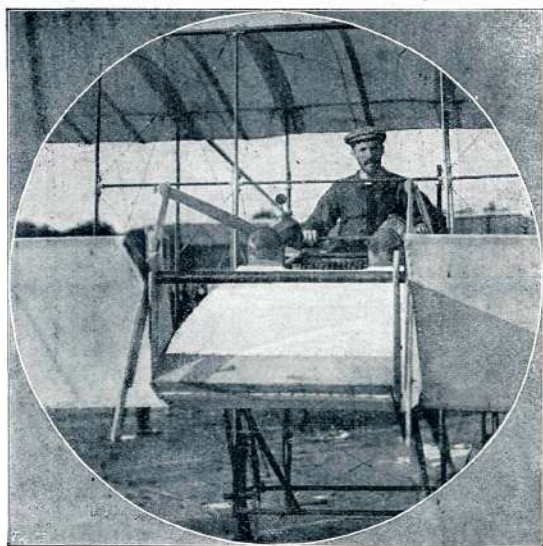

PAULHAN NA SVOJEM „VOISINU“ — X VODILNI ZRAKOPLOV „COLONEL RENARD“ — PONESREČEN

l. 1893.—1899. je bil črnogorski justični minister. Potem se je zopet preselil v Pariz in živel tam, dokler ni l. 1908. zbolel. Umrli je 24. aprila 1908 na Reki na potu v svoj rodni kraj, kamor je šel iskat zdravja. Bogišičevo znanstveno delovanje je zelo mnogostransko. Pisal je v šestih jezikih, bavil se s historijo in etnografijo, a največ s pravom. Posebno se je bavil z onim pravom, ki živi med narodom brez ozira na pisano pravo in s tem začrtal novo pot v pravni znanosti. Že l. 1867. je sestavil: „Naputak za opisivanje pravnih običajev, koji žive u narodu“. Na temelju lastnega proučevanja in odgovorov, katere je prejel iz raznih krajev, je izdal l. 1874. v akademiji: „Zbornik sadašnjih pravnih običajev u južnih Slovena; knjiga prva: gradja u odgovorima iz različnih krajeva slavenskoga juga“ (str. 714), s katerim je vzbudil v

prava. Povrnivši se v domovino, je bil najprej podbeležnik reške županije, l. 1863. javni beležnik mesta Reke, a l. 1873. odvetnik za reško županijo. Že l. 1861. je bil izbran za poslanca in se je kasneje odlikoval kot govornik prve vrste. Od l. 1876.—1883. je bil justični predstojnik hrv. vlade, a potem do svoje smrti 8. februarja 1908 odvetnik v Zagrebu. O njegovem pravniškem znanju izpričujejo mnogi zakoni, ki so postali po njegovi iniciativi, mnoge strokovne razprave, predvsem pa: „Tumač k općemu austrijskomu gradjanskomu zakoniku“, katerega sta izšli žalibog samo dve knjigi (blizu 80 pol — do § 529.). To je bilo prvo veliko znanstveno delo na polju pravne hrvaške književnosti. Kot odvetnik je bil glasovit kriminalist; resnične so Vrbaničeve besede: „Njegove obrane bile su plod znanstvenoga studija, a njegovi obranbeni govori prave znanstvene ras-

prave, što ih je držao stručnjak, koji nije bio samo jurista, nego podjedno filozof, psiholog i sociolog.“ V njegovem političnem delovanju so na prvem mestu njegovi publicistični spisi, njegovi politični, državno-pravni in ekonomski članki, katerih je v teku dvaj-

HENRI FARMAN KRMARI SVOJ AEROPLAN

setih let napisal več sto v „Obzoru“. Derenčin se je zanimal pa tudi za umetnost in za lepo knjigo. Posebno se je zanimal za hrvaško gledališče in njegov razvitek. Prestavil je nekoliko francoskih in italijanskih iger in tudi sam napisal nekoliko komedij, v katerih je z ostro satiro šibal razne napake hrvaškega socialnega in političnega življenja. („Tri braka“, „Primadona“, „Slijepčeva žena“, „Ladanjska opozicija“, „Zadruha Malović“, Ivan ili Jovan“). Bogate svoje umne sile je vestno porabil v prid svoje domovine.

V letopisu poroča nadalje še prof. Ivan Milčetić o svojem dosedanjem preiskovanju hrvaške glagolske književnosti. Dobil je dveletni dopust, da o tem predmetu napiše za akademijo delo in v tem svojem članku opisuje, kje je dosedaj preiskoval in kaj je našel. Na prvem mestu omenja pohvalno Ljubljano, kjer ga je iznenadila naša licealna knjižnica, katera hrani dragoceno gradivo iz starejše slovanske književnosti, posebno iz staroslovenske, hrvaško-srbske, ruske in slovenske. Za glagolico je našel obilo gradiva. Hvaležno poudarja zasluge barona Cojza, o katerem pravi, da bi mu morali Slovenci pred to knjižnico postaviti spomenik. Iz Ljubljane je odšel v Prago, kjer ni toliko našel, kolikor je pričakoval, potem na Dunaj, v Oglej, Videm, Benetke, Florenco in Rim. V Italiji je dobil prav malo gradiva, dasi so bili Hrvati z Italijani v živi zvezi. Tudi Istra ga je iznenadila; glagolski rokopisi, katerih je tukaj bilo nekdanj toliko, so izginili, kar se je dalo rešiti, sta rešila Kukuljević in naš Jakob Volčič. Milčetić je potem prepotoval Dalmacijo in nazadnje otok Krk, za katerega je prof. V. Jagić rekel, da je „vagina rerum glagoliticarum“. Naposled se je prof. Milčetić prepričal, da je glagolska književnost najbolj zastopana v arhivu

jugoslavenske akademije, za kar gre največja zasluga pok. Kukuljeviću. Če ne bi bilo njega, bi propadel znaten del tega gradiva. Vsak prijatelj naše stare glagolske književnosti pač želi, naj bi prof. Milčetić svoje delo, katerega se je z veliko ljubeznijo in trdom poprijel, čimprej srečno dovršil.

Za poročilom o knjižnici sledi v rokopisu še opis slovesnosti devetdesetletnice častnega akademjskega člana, hrvaškega književnega veterana Ivana viteza Trnskoga, ki je bila v akademiji dne 30. aprila 1909 v slovesni dvorani pred izbranim občinstvom. Ko so zastopniki raznih književnih društev pozdravili z lepimi govori slavljenca, je predaval dr. A. Musić: „O zaslugama Iv. Trnskoga za jezik i matruku hrvatsku“, a pesnik dr. Franjo Marković: „O pjesničkom radu Iv. Trnskoga“. Obe predavanji sta bili vrlo zanimivi kot priznanje temu veljaku, ki še edini združuje današnjo književnost z lepo ilirsko dobo in ki je ves čas svojega življenja z vsemi silami delal za razvitek hrvaške književnosti.

Izpregovoril sem malo obširneje, da opozorim Slovence na Jugoslavensko akademijo, ki je utemeljena tudi za nas in se vendar tako malo zanjo zanimamo. Imamo dobrih moči, ki bi se mogle oglasiti tudi v akademiji, da bo tako uresničena ideja velikega njenega utemeljitelja. Slovenski učenjaki, oglašite se tudi v akademjskih knjigah, vrata so odprta, pristrčno bode sprejeti!

Janko Bartl.

Danica. Koledar i letopis društva svetojeronimskoga za godinu 1910. — 8°, str. 358. Cena 40 vinarjev. Ta najbolje urejevani in najbolj razširjeni hrvaški koledar je tiskan letos v 50.000 iztisih, a druge društvene knjige v 30.000 iztisih. Po koledarskem delu so natisnjeni društveni poverjeniki in novi člani, ki so se zapisali v društvo leta 1908. V članih pokazalo je društvo lep napredek, kakor ni bil še nobenega leta; letnih članov, ki plačajo na leto eno kruno, zapisalo se je 9000, za 2500 več kot l. 1907., a dosmrtnih članov 1094, za 412 več kot prejšnjega leta. Iz društvenega letopisa izvemo, da je bilo v društvu mnogo življenja in da je odbor vestno izvrševal svoje dolžnosti in skrbel, da člani dobe mnogo in zdravega berila, in se trudil, da društvo med Hrvati čim bolj razširi. Društveni zakladi se lepo množe, sedaj je že 17 zakladov, katere so razni domoljubi osnovali za nagrado piscem in pa zato, da se vsako leto v raznih krajih vpiše v društvo nekoliko novih dosmrtnih udov. Ti zakladi štejejo skupaj 43.100 K 59 v, a vse društveno premoženje znaša 307.246 K 4 v.

PAULHAN OB KRMILU SVOJEGA AEROPLANA